

«LEGAL DOCTRINE» AND THE REFORM OF THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

«ПРАВОВА ДОКТРИНА» ТА РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Veronika Chukaeva¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-354-5-12>

Публічна влада України на сучасному етапі переживає перехідний етап – від командно-адміністративних методів управління до демократичних. При цьому сам перехідний етап характеризується більше як наявністю анархо-конституційного режиму. Основними ознаками якого є – наявність Конституції, яка за змістом відповідає загально-демократичним стандартам, але водночас соціально-економічні гарантії її забезпечення на практиці – відсутні. Постійно відбувається внесення змін до Конституції, що ставить наявність перманентної конституційної реформи яка почалась з 2004 р. У системі державного управління є весь набір законодавчих, виконавчих, судових органів держави, але на практиці – механізм розподілу влади працює частково, тому що працює практична вертикаль президентської влади. Метод управління, як і раніше, притаманні риси ієрархічного управління та практично в системі державного управління панує бюрократична, президентська, політична, економічна еліта. До ознак анархо-демократичного режиму можна зазначити і такі, що є регулярні вибори, але вони не мають достатньо вирішального значення для зміни посадовців при владі на посадовців професійно-демократичного характеру, оскільки результати зумовлені політичною та ідеологічною ситуацією в державі. Само місцеве самоврядування перебуває під контролем органів виконавчої влади. Всі ці проблеми потрібно вирішувати, тому що основна сучасна доктрина реформування національного законодавства а разом і систему публічної влади вимагає негайної інтеграції у європейський стан права і реформування держави з наявністю дієвих принципів верховенства права та закону [1].

До 2014 року розвиток державності України відбувається в рамках відчуження влади від суспільства, що підтверджується черговою модернізацією «революції зверху». Суть, якої – боротьба за владу між старими групами правлячої еліти і новими, раніше периферійними та національними. Усе це відбувалось на тлі соціального розпаду та

---

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

структурно-економічної кризи. Суспільство, як і раніше, залишається безгромадянським, багатопартійна система страждає на периферійність, демократичний плюралізм – на монополію однією соціальною групою – олігархатом. За 2004–2014 рр. період розбудови державності жодному громадському руху не вдалося здійснити свій вплив на реальну політику і державну владу.

Для розбудови реального державного суверенітету необхідне становлення діючої політичної системи з низу, а не зверху. Вона має розвиватися на базі створення солідарних соціальних, національних, політичних, економічних інтересів верств і груп. Саме тоді створюватиметься основа громадянського суспільства, необхідного для побудови правової держави.

Для цього так само необхідна наявність єдиної державної влади, яка може створити єдину політику розвитку суспільства з принципово-важливих питань у сфері економіки, що є основною гарантією державного суверенітету. Єдність принципово-важливих цілей і спрямовану дію влади, державних інститутів не можна уявляти як абсолютну величину. Бо між державними інститутами влади завжди присутня суперечність у позначенні першої необхідності конституційних цілей, визначення способів і методів їхнього досягнення. Це завжди веде до внутрішнього протистояння між державними органами і посадовими особами. Це добре видно з того сформованого протистояння, яке присутнє між Президентом України і різними інституціями державної влади (наприклад: Президент – Кабінет Міністрів, Президент – Конституційний Суд). Це протистояння сприяє поглибленню та продовженню кризи державної влади і не дає стабільності практичної діяльності державного апарату державної влади та ефективності державної служби. При цьому всі інститути державної влади України усвідомлюють, що це необхідно для побудови правової держави та зміцнення суверенітету держави.

На сучасному етапі, в Україні, як ніколи, стоїть проблема побудови саме суверенної, демократичної держави. Це прагнення було закріплено законодавчо, ще в Конституції 1996 року, де визначено один із найважливіших принципів формування системи державної влади, те що єдиним джерелом державної влади – є народ України [2].

Демократія має політичний характер, оскільки виступає організуючим принципом і чинником діяльності різних політичних сил у боротьбі за володіння державною владою, за вплив на процес ухвалення державних рішень. На сьогоднішній день в Україні відбувається конституційна реформа для відбудови практичних реалій демократичного суспільства. Це підтверджує той факт, що економічні передумови демократії, які виражаються в наявності економічної свободи особистості, у рівності

всіх форм власності та в їхній однаковій охороні й захисті з боку держави, практично забезпечуються частково, а ідеологічні передумови характеризуються пануванням офіційно закріпленої доктрини, вигідної для владної еліти, та відсутністю плюралізму думок, обмеженням свободи засобів масової інформації, які повністю знаходяться під контролем держави.

На основі аналізу чинного законодавства та практики його реалізації потрібна розробка нового змісту формування змісту національного законодавства. Сама доктрина формує відповідну систему знань, ідей, теорій про право та правову систему загалом. Доктрина так само констатує рівень правового розвитку держави і при цьому впливає на всі ключові елементи правової системи суспільства. Таким чином, доктрина з одного боку є основою правотворчості, а з іншого – аналізуючи правову дійсність, пропонує конкретні шляхи вирішення проблемних питань правового регулювання суспільних відносин [3].

Сьогодні, коли розбудова українського права зумовлена новими цілями та завданнями в системі правового регулювання, коли є наявність, вже наявних вітчизняних правових традицій – стоїть проблема усвідомлення та визнання правових культур європейського та євразійського права, що практично існують у розбудові державності. Якщо правова доктрина є джерелом права, то континентальна правова система отримала використання доктринального тлумачення законів. Головною ознакою доктринального тлумачення законів є не формальна обов'язковість, а переконання та висока кваліфікація осіб, які здійснюють тлумачення такого роду. Так, під час судового процесу, судді можуть звертатися до думки провідних учених-юристів. Це відбувається тоді, коли право перебуває в процесі реформування або в правовому регулюванні відсутні ті чи інші норми права, інститути, які необхідні для формування стабільності розвитку суспільства і держави.

На сучасному етапі коли відбувається уніфікація правових систем спостерігається зростання впливу правової доктрини в континентальній правовій системі. Це зумовлено потребами реформування правової системи та необхідністю пошуку нових підходів до трактування змісту як традиційних категорій права так і до нових явищ права в системі правового регулювання суспільних відносин.

Особливості розвитку суспільства засвідчує, що як раніше усталені постулати радянського періоду юридичної науки, так і теоретичні положення європейської та американської юриспруденції в умовах сучасної української правової реальності набувають нових рис. Вони не спрацьовують у механізмі правового регулювання і переходять з юридичних аксіом до розряду положень, що заслуговують на нове осмислення та теоретико-прикладне доведення.

На нашу думку, правова доктрина є елементом правової системи і джерелом права, хоча в сучасних дослідженнях дуже часто її розглядають як «вторинне» джерело, яке має величезний вплив на законодавця і правозастосовника. Проте «правова доктрина» має первинне і головне значення формування правової системи, визначає її перспективи та ефективність у забезпеченні правового регулювання суспільних відносин. Регулятивний потенціал доктрини в сучасній правовій системі України реалізується шляхом закріплення дефінітивних і норм-принципів у законодавстві, створення документів політико-правового характеру, офіційного тлумачення права. Можна стверджувати, що сучасна українська правова доктрина дуже тісно пов'язана з політичною доктриною. Це пояснюється тим, що органічно пов'язані між собою такі категорії як держава і право – не можуть існувати одна без одної. Тому цілком можна стверджувати, що існує така категорія як «політико-правова доктрина».

Політична доктрина в самостійному вигляді існувати не може, тому що без правового забезпечення вона залишається як можливою теорією розвитку суспільства. При цьому правова і політична доктрини все ж таки впливають на політичну і правову систему державного суспільства за наявності, якщо мають властивості доктрини. Політична доктрина може, оформляється в політико-правовий документ, який має нормативно-правові властивості, і на підставі цього може входити в структуру законодавства України. На відміну від інших нормативно-правових актів, вона не містить у собі заборон, зобов'язань, дозволів, а містить норми, що встановлюють завдання і напрями правового регулювання. Виходячи з їхнього змісту, надалі будуватиметься вся правотворча, законодавча та правозастосовна практика.

Таким чином, доктрина визначає стратегію законодавчого розвитку держави загалом так і окремих сфер правового регулювання. Однак у доктринах-документах знаходить своє відображення не вся правова доктрина держави, а лише її «політизована частина» – та, що визнана частиною вченими-правниками та політиками в системі державної влади.

Список використаних джерел:

1. Декларація про державний суверенітет від 16.07.1990. № 55-12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
4. Конституція України 1996–2014 pp. URL: <http://constituanta.blogspot.com/2012/01/1996.html>
5. Полянський Є. Ю. Правова доктрина яка базисна концепція права: природа, структура, значення. *Наукові праці НУ ОЮА*. № 12. С. 297–313.